

Razgovarajući s članovima jedinstvene udruge prevoditelja koji sa zapadno-balkanskih jezika prevode na njemački, Globusova suradnica otkriva što ih je tako snažno privuklo književnosti ovih prostora da su u tome našli tajnu strast

BERLINSKI SUSRET S PREVODITELJIMA

Njemački ambasadori hrvatske književnosti

UZ PIVO I DIKTAFAON Stela Jelinčić u meksičkom restoranu s prevoditeljima Monikom Milosavljević (gore), Peterom Scherberom, Blankom Stipetić i Klausom Detlefom Olofom

PIŠE: **STELA JELINČIĆ**
globus@eph.hr
SNIMKE: **NIKŠA KUZMANIĆ**

Malim avionom letim za veliku Njemačku. U moleskine zapisujem: "Berlin mora pasti!" Taktika: sitno, dinamično, bočnim prilazom, gerilski. Križam gerilski, pišem: partizanski. Po glavi mi se mota pitanje jednog mog profesora: "Volite li vi više male ili velike?" Mislio čovjek na države, kao EU ili Hrvatska i tako to, ali cijela moja generacija zapamtila mu je to baš onako kako je rekao - veliki ili mali. A jedino pravo rješenje te vječne dileme je da je zaobiđeš, da velikomali gordijski čvor raspetljaš opredjeljivanjem za puno. Baš kao kad te pitaju voliš li gljive s jajima ili s njokama? "Ma, volim kad ih je puno, naravno", zgromiš ga zaobilaznjem dileme. Jer mi koji znamo da se otrov u malim bočicama čuva ili možda skriva, znamo da se u

malim dozama i govna nose na analizu. Još relativnije je jedeš li nešto očima ili... A i od promatračice do promatračice i od jedačice do jedačice, ovisi hoće li razlike učinka biti tek dlačice ili dinamično znatne, od sitnozorne malenosti do gromadnosti.

Hrvatski-itd-jezik. Dakle, idem u veliku Njemačku intervjuirati veliku grupu njemačkih prevodilaca koji na veliki njemački jezik prevode literature s malih zapadnobalkanskih jezika. Sve te jezike ću, za potrebe ovog članka i bez ikakvih kulturnoimperijalističkih tendencija, zvati jednim imenom - hrvatski-itd-jezik.

Kul, mislim si, to su neki ljudi iz velike zemlje koji vole i male zemlje kojih je puno i njihove male jezike kojih je puno. A rješavanju velikomalog gordijskog čvora pridonosi još jedno zaobilježanje... I tih je prevodilaca, naime, puno. Čak trinaest. Njemačkih trinaest. A ja sama.

I ako se u praksi pokaže da je to s jezicima barem upola onoliko komplicirano »

» koliko se bojim da jest, vratit ću se doma iz velike Njemačke s prijedlogom da se ukinu sva oružja osim jezika.

Njemačkih trinaest su: Ann Catrin Apstein-Muller, Susanne Bohm-Milosavljević, Will Firth, Patricia Fridrich, Matthias Jacob, Monika Milosavljević, Tatjana Petzer, Peter Scherber, Dagmar Schruf, Blanka Stipetić, Jasmina Urukalo, Katharina Wolf-Griesshaber i Klaus Detlef Olof. Čekaju me u meksičkom restoranu, a ja stižem sva znojna i uspuhana od preteške torbe koju vučem preko pola Berlina noseći na to upoznavanje trinaest svojih knjiga. Jer kad me Globus poslao u Berlin intervjuirati prevodioce, prvo mi je palo na pamet: Ponesi svoju knjigu! Onda mi je bilo glupo da ponesem samo jednu ili dvije pa da mi se još i potuku oko knjige, i to internacionalno. A da ne bude uvlakački, reći ću da mi ih se baš slučajno, zbog sinkroniciteta i neobjašnjive harmonije koja vlada svijetom, našlo u torbi baš trinaest.

Čemu sve to? U meksičkom restoranu cuclamo pivo, ja palim diktafon i sve počne kao sitcom – smijehom: "Joj, nemoj... misli-li smo da ćeš zapisivati?"

"Ma, ne bojte se. Nije živ, samo je velik." Mene ustvari najviše zanimaju njihovi tragovi po kojima se možemo vratiti dovoljno u prošlost da mi se povjere zašto su od svih mučenja na ovome svijetu oni odabrali baš ondašnji hrvatsko-srpski, a danas hrvatski-itd-jezik, jer njemačkih trinaest su ili čistokrvni Nijemci ili tek mješavina Njemačke i ovih prostora. Samo jedan je atipičan, Australac je. I svi oni tečno govore i prevode sve jezike bivše Juge. Puno je tih jezika i 'ajde bar jednom da ih sve nabrojim: bosanski, crnogorski, hrvatski, slovenski, srpski, makedonski.

Klaus, čistokrvni Nijemac, rođen u sjevernoj Njemačkoj, krene prvi: "Za vrijeme stu-

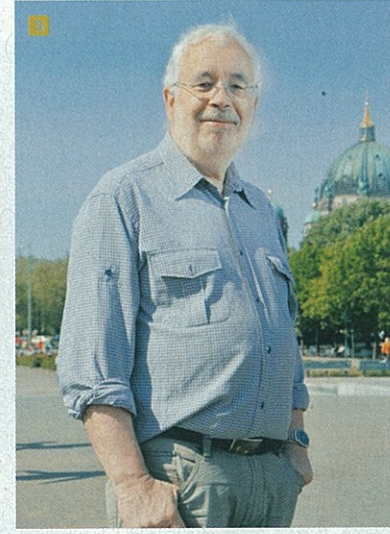
Davnih dana zaljubila sam se u Srbina i počela učiti njegov jezik. Odavno više nismo zajedno, ali jezik mi je trajno ostao JEZIK LJUBAVI

dija u Hamburgu jednu sam godinu proveo u Sarajevu. Tadašnji srpsko-hrvatski bio je meni samo jedan strani i tuđi jezik, a kad sam ga naučio, shvatio sam da govorim četiri strana jezika. I baš mi je to dobro došlo. Ni svi autori tada nisu znali u kojem jeziku pišu... U međuvremenu su se opredijelili. A zašto sam ja počeo studirati taj jezik, ustvari je jako intimno pitanje. Zaljubio sam se. Najprije u ženu, onda u kuhinju i jezik. Još kao student ljutio sam se na loše prijevode... Zbog razočarenja i ljutnje na

NJEMAČKIH 13
Prevoditelji su ili čistokrvni Nijemci ili mješavina Njemačke i ovih prostora, a jedan je Australac

1 PATRICIA FRIDRICH Prevoditeljica Milane Vuković Runjić **2 MATTHIAS JACOB** Prve hrvatske riječi naučio je na Krku. Bile su to: magarac, kamen i plivati **3 MONIKA MILOSAVLJEVIĆ** Kći Hrvatice i Srbina, rođena u Stuttgartu **4 WILL FIRTH** Rođeni Australac prvo je zavolio ruski, s preko njega i ostale slavenske jezike **5 PETER SCHERBER** Živi i radi u Beču, a ponajviše prevodi sa slovenskog

loše prijevode uhvatio sam se i prevodenja. U napasti sam da popravljam prethodnike, zato svoje studente učim da za tekst treba preuzeti odgovornost. Ovoj našoj maloj prevodilačkoj grupi prvo sam bio mentor, a sad sam običan član. Na našim prevodilačkim sretanjima razmijenjujemo iskustva.

"A jezik i gaće idu skupa", uz smijeh se spontano nadovezuje Susanne. "Davno, davno, zaljubila sam se u Srbina i počela učiti njegov jezik. Već dugo tog Srbina više nema u mom životu, ali njegov jezik mi je

ostao. To mu nisam ni mogla ni htjela vratiti. Studirala sam slavistiku i tamo dolje imam puno prijatelja. I to ne samo onih koje 'iskorištavam' i koji mene 'iskorištavaju'. Jednom mi je jedna prijateljica iz Srbije rekla: 'Što ti ne prevodiš? Ti imaš toliko smisla za sve ono što nas ovdje pokreće.' Tako sam počela. Sad se borim s Goranom Petrovićem, s njegovom Sitničaricom Kod srećne ruke, ta knjiga mi je broj jedan. Jako sam voljela čitati i željela prevoditi Srđana Valjarevića, Komo, ali pretekao me netko.

ZANAT ILI NEŠTO VIŠE?

NAŠA PROFESIJA NE RAZLIKUJE SE OD UMJETNOSTI

Njemački prevoditelji imaju i svoj web-site: www.so-uebersetzen.net

"Predstavljamo se kao udruga, službena udruga, pravni subjekt. Želimo, u poreznom smislu, imati sva prava kao i slobodni umjetnici. Želimo da se naš rad tretira kao umjetnički jer prevodenje je kao dirigiranje po partituri. U punom sastavu sretnemo se jednom godišnje, radimo zajedno, organiziramo javna čitanja, obično čitamo još neobjavljene tekstove. Prvi zajednički projekt je bila antologija Nema Boga u Susedgradu. Svatko je ponešto preveo, međusobno smo si uređivali i lektorirali", kaže Monika.

kad dođem do kraja, vidim kamo to vodi, pa onda u svjetlu zadnjeg poglavlja sve početka interpretiram. Tek tada počinje tenzija, zapravo borba. Traju ta borba i mržnja oko tri, četiri tjedna. Tada ni ne spavam. Napet si da te ljubav, čežnja, identifikacija ne odvedu ukrivo. Treba zadržati distancu od teksta. Ne smiješ se zadovoljiti prvom idejom, onim što prvo poleti iz tebe."

Matthias je studirao ruski i slavistiku, a prve riječi na hrvatskom – magarac, plivati i kamen – naučio je na Krku. Onda je kupio magarca, zavezao ga za kamen i učio ga plivati. Ili Will, rođeni Australac, koji se uključio u Australsku komunističku partiju i tako prvo zavolio ruski, a onda preko ruskog i sve slavenske jezike. Studirao je slavistiku i germanistiku, prevodi s makedonskog. Najprije se njih dvanaest zaljubljenika u hrvatski-itd-jezik organizirano srelo 2005., u Munchenu, na nekom jednodnevnom seminaru. Onda im se pridružio i Klaus pa su postali njemačkih trinaest. Sretni broj. Formalno su se udružili 2007.

"Razlog današnjeg sastanka je dogovor oko odlaska u Zagreb, ne turistički, nego da dogovorimo suradnju. Sad, poslije ovog Leipziga, prvi put smo svjesni da naša grupa postoji kao subjekt. Iako nas združuje ljubav prema literaturi s tih južnoistočnih prostora, mi nastupamo kao interesna grupa..." Objašnjava mi to Monika, rođena u Stuttgartu, slatki jugo-mišung mame Hrvatice i tate Srbina. "Inače, meni je njemački materinji jezik, što je malo neobično jer materinji bi jezik trebao biti jezik naslijeđen od matere."

Savršena prilika. Na spomen riječi čudno, kao uvjetovanim refleksom, ja vadim svoj Korov... iz torbe. Jebiga, sad mi je šansa, pomislim. Nisu bili iznenađeni kad sam im poklonila knjigu, ali ni optimistični.

"Teško je uvjeriti urednike da izdaju nešto

Teško je nagovoriti izdavača da tiska neku knjigu: naklada od 2000 primjeraka promašena je investicija KRITERIJ PROFITA

Izdvojila bih i Vladimira Pištala, Milenijum. Meni je teško prevoditi nešto što mi se ne sviđa. Iako se kaže da je prevodilac kao kirurg i da u poslu emocije mogu škoditi."

Favoriti među piscima. "A ja trenutno idealiziram Aljošu Antunca, Miomira Petrovića i Tomicu Bajsića", ulijeće Blanka u licitiranje.

Svi graknu, svak sa svojim favoritom, ali Klaus ipak vraća diskusiju na metodološka pitanja. "Treba imati distancu jer je prevodenje samo rukovanje riječima i moraš biti

otvoren, a emocije te čine slijepim. Zapravo, mrzim svaku knjigu na kojoj radim. To je nešto mrtvo što moraš oblikovati, gnječiti da bi oživjelo... Onda iz mržnje nastane ljubav koja bude ispunjenja kad je predam u tisak. Tada je gotovo... A kad ti je donesu iz tiskare, otvoriš je i odmah vidiš prvu grešku. Mentalno 'mrzim' jedan roman Andreja Blatnika, Slovenca kojeg inače jako cijenim. Strašno me muči ta knjiga. Ja inače ispisujem osnovnu verziju prijevoda istodobno dok je prvi put čitam. Tako tek

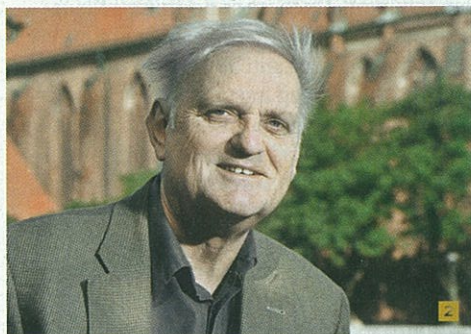
iz neke male zemlje. Po nacionalnosti pisca određuje se okvir u kojem se taj pisac treba kretati, kao da su predodređene i teme o kojima treba pisati i način na koji to treba činiti. Recimo, što će ti neki hrvatski roman o Kubi? Tako izdavači razmišljaju. Oni bez okvira ne znaju kako prodavati tu literaturu. Sve je to u glavama izdavača shematizirano. Razgovor među urednicima izgleda ti ovako: 'Evo, mi ove godine imamo dva Grka, jednog Finca i jednog Hrvata', kaže jedan. 'Uh, šteta što imate Hrvata? I mi »

KOLEGICE Jasmina Urukalo i Tatjana Petzer na terasi meksičkog restorana

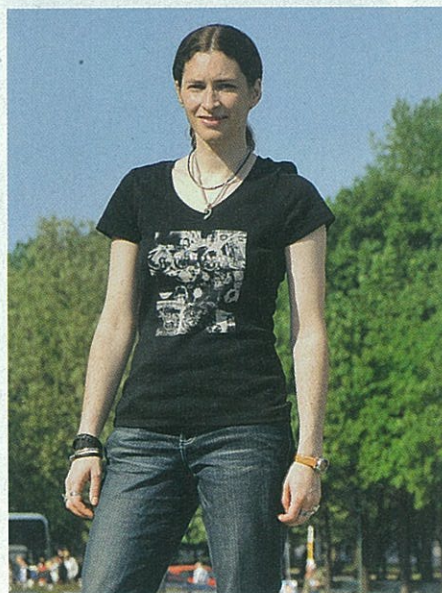
1 KATHARINA WOLF-GRIESSHABER Prevela "Fridu" Slavenke Drakulić **2 KLAUS DETLEF OLOF** Najagilniji promotor autora iz Hrvatske
3 BLANKA STIPETIĆ Prevoditeljica i autorica krimića **4 SUSANNE BÖHM-MILOSAVLJEVIĆ** Slavistica zaposlena u humanitarnoj organizaciji

» smo htjeli jednoga. Ali nema veze, uzet ćemo mi onda jednog Rumunja. Zvuči kao vic, ali je stvarnost."

Kako uzbuđenje njemačkih 13 oko intervjua raste, raste i moj balon straha hoće li me, i može li me uopće, itko u toj velikoj Njemačkoj skužiti. Razdire me ambivalencija. S jedne strane, što će mi uopće nekakvo alibi-izdanje od soma ili dva primjeraka, s druge strane uhvatim se da želim bilo kako prošetati svoju knjigu po svijetu baš kao i svaku novu haljinu po bilo kojem plesnom podiju. Kad je bio rat, svaki izdavač koji je držao do sebe imao je nekog svog Karahasana, nekog dopisnika i miljenika iz tih malih, južnih zemalja. Pa nije valjda da je rat najbolje gorivo za našu literaturu kod Nijemaca. Možda bi, za promjenu, i kakav obični zemljotres mogao probuditi interes za nas. U svakom slučaju, ironično, sudbina naše literature u Njemačkoj je u našim rukama. Literatura malog naroda ili ima svoju egzotičnu vrijednost ili je nema uopće. Drugim riječima: ili potvrđivati nje-mačku predodžbu o nama ili nas nema?

Naciju za normalan život. "To jest problem", kaže Blanka. "Literatura ne bi trebala imati nacionalnost. Ili kako se našalio netko s Balkana: Mijenjam nacionalnost za normalan život. Ali, s druge strane, često i mi prevoditelji imamo dojam da knjige koje dolaze s vaših prostora nisu uopće uređene

ANN CATRIN APSTEN-MULLER Radi u knjižari, a prevodi u slobodno vrijeme

kako treba. Ja kao pisac poznajem taj neophodan, ali mučan proces, rad s urednikom. Mnogim vašim knjigama kao da treba još peglanja. Dobivamo vrlo često siroviji materijal od onog koji stiže iz Engleske ili Amerike. Kad mi dođe neka bosanska, hrvatska ili srpska knjiga, početak mi bude super, a onda kao da se, prema kraju, pisac pomalo izgubi. Jednostavno, nije dovoljno

prorađeno, nije dobro zanatski obrađeno. Dobar urednik bi tu pomogao i knjiga bi bila natprosječna. U Njemačkoj se urednički puno radi s piscima. Urednički posao nije da se nešto stilski popravi ili da se isprave pogreške, nego se radi na knjizi kao cjelini, uzduž i poprijeko. Izvozna kvaliteta robe, a knjiga je roba, ima veze i sa snagom same književne scene s koje nam knjige i autori dolaze. Tu Hrvatska čak i ne stoji loše jer uvijek je išla europskim korakom i uvijek se pratilo što se događa u Francuskoj, Njemačkoj, Americi. Slabiji onda imitiraju, bolji idu poprijeko, rade nešto svoje. Hrvatski izdavači znaju svjetske jezike, hvala bogu. Bila sam u Zagrebu i sve o čemu čitamo u New York Timesu i drugdje, sve je već prevedeno na hrvatski. Kako stignu? Tko to radi? Ja im se divim, zapravo. Mali jezici i mali narodi imaju očito izraženiji osjećaj odgovornosti da svoje ljude moraju hraniti takvom hranom. A kod nas se sve gleda samo kroz profit. Naklada od 2000 komada smatra se izgubljenom investicijom. Zato je, ne dobro, nego nužno državno subvencioniranje prijevoda. Ako barem prijevod ne plati ministarstvo, njemački izdavači vam neće objaviti hrvatsku knjigu.. Osim ako to nije Jergović, recimo. Sad su ga prodali u 50.000 primjeraka. To je prvi put da je neki hrvatski autor prodan u toliko primjeraka."